

Стандартизація, сертифікація, якість. – К.: Державне підприємство «Український науково-дослідний і навчальний центр проблем стандартизації, сертифікації та якості», 2020. – № 5 (123). – 91 с.

СТАНДАРТИЗАЦІЯ, СЕРТИФІКАЦІЯ, ЯКІСТЬ

№5 (123), 2020

Науково-технічний журнал
«Стандартизація, сертифікація,
якість» заснований у 1998 році.

У журналі публікуються результати досліджень проблем розвитку складників інфраструктури якості: технічного регулювання, оцінки відповідності, ринкового нагляду, метрологічного забезпечення, стандартизації, а також дослідження з підвищення ефективності систем управління.

Журнал призначено для фахівців різних галузей економіки, а також для наукових працівників, викладачів, аспірантів, студентів відповідних спеціальностей.

Засновник:

Державне підприємство
«Український науково-дослідний і
навчальний центр проблем
стандартизації, сертифікації та
якості» (ДП «УкрНДНЦ»)

Адреса редакції:

вул. Святошинська, 2, м. Київ,
03115

Телефон: +38(044) 452-34-27

E-mail редакції:

dekanat@uas.org.ua

Інформаційний сайт:

uas.org.ua

Передплатний індекс: 22567

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:

Головний редактор:

Швидкий О.А. (канд. екон. наук., в.о. генерального директора ДП «УкрНДНЦ»).

Заступник головного редактора: Демиденко О.О. (канд. техн. наук, ректор Інституту підготовки фахівців ДП «УкрНДНЦ»).

Члени редколегії:

Андрощук В.В., Байцар Р.І. (д-р техн. наук, проф.), Большаков В.Б. (д-р техн. наук, с.н.с.), Віткін Л.М. (д-р техн. наук, проф.), Володарський Є.Т. (д-р техн. наук, проф.), Гіленко О.П., Гінзбург М.Д. (д-р техн. наук, проф.), Захаров І.П. (д-р техн. наук, проф.), Зенкін М.А. (д-р техн. наук, проф.), Косач Н.І. (д-р техн. наук, с.н.с.), Машков О.А. (д-р техн. наук, проф.), Несжмаков П.І. (д-р техн. наук, проф.), Сухенко В.Ю. (д-р техн. наук, проф.), Пашков Д.П. (д-р техн. наук, проф.), Черепков С.Т. (к-т техн. наук, доцент), Шустєва І.С., Яненко О.П. (д-р техн. наук, проф.)

Відповідальний секретар: Яковенко Т.В.

Рекомендовано до друку Вченою радою ДП «УкрНДНЦ» (протокол від 07.12.20 № 5).

Свідоцтво про державну реєстрацію друкованого засобу масової інформації від 11.01.2019 № 23720-13560 Р серія КВ.

За достовірність викладених фактів, цитат та інших відомостей відповідальність несе автор.

ЗМІСТ

НОС ІНФОРМУЄ

АКТУАЛЬНІСТЬ ТА СВОЄЧАСНІСТЬ ПРИЙНЯТТЯ СТАНДАРТІВ В ОЛІЙНО-ЖИРОВІЙ ГАЛУЗІ В ГАЛУЗІ НАСІННИЦТВА.....	4
ВИДАНО НАЦІОНАЛЬНІ СТАНДАРТИ.....	5

СТАНДАРТИЗАЦІЯ

Гінзбург М. Д.

ПОДАВАННЯ ПРОЦЕСОВИХ ВЛАСТИВОСТЕЙ В УКРАЇНСЬКИХ ПЕРЕКЛАДАХ ЄВРОПЕЙСЬКИХ І МІЖНАРОДНИХ СТАНДАРТІВ.....	8
---	---

Манукало В. О., Митник Т. Г., Ковальська Л. Г., Гальперіна Т. О.

РОЗРОБЛЕННЯ УКРАЇНСЬКИХ НАЦІОНАЛЬНИХ НОРМАТИВНИХ ДОКУМЕНТІВ У СФЕРІ ПІДРОМЕТЕОРОЛОГІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ.....	23
--	----

Хроменков Д. Г., Хомко В. В.

АНАЛІЗУВАННЯ ЄВРОПЕЙСЬКОГО ДОСВІДУ ЩОДО ЗАСТОСУВАННЯ СТАНДАРТІВ СЕРІЇ ISO 22000.....	31
--	----

Лобанов Л.М., Бондаренко Ю.К., Ковальчук О.В., Логінова Ю.В.

ВПЛИВ ДЖЕРЕЛ РИЗИКІВ НА ТЕХНІЧНУ БЕЗПЕКУ ЗВАРНИХ КОНСТРУКЦІЙ ПІД ЧАС ЕКСПЛУАТАЦІЇ ТА ВПРОВАДЖЕННЯ СТАНДАРТУ ДСТУ ISO 9001:2015.....	39
---	----

СИСТЕМИ УПРАВЛІННЯ

Блінов І. В., Трач І. В., Рибіна О. Б., Парус Є. В., Кириленко В. В.

НАПРЯМКИ ВИКОРИСТАННЯ ТА НОРМАТИВНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СИСТЕМ ЗБЕРІГАННЯ ЕЛЕКТРИЧНОЇ ЕНЕРГІЇ В УКРАЇНІ.....	53
---	----

Попик О. В.

ОРГАНІЗАЦІЯ ПРОЦЕСУ ПРЕТЕНЗІЙНОГО ВРЕГУЛЮВАННЯ В СИСТЕМІ УПРАВЛІННЯ ЯКІСТЮ ПІДПРИЄМСТВА.....	60
--	----

Ільїн С. В., Холод Є. Л., Юревич Є. В., Орлюк К. В.

ІНФРАСТРУКТУРА КОНТРОЛЮ ЯКОСТІ ІНФОРМАЦІЙНОГО НАПОВНЕННЯ ДЕРЖАВНОГО РЕЄСТРУ ПОТЕНЦІЙНО НЕБЕЗПЕЧНИХ ОБ'ЄКТІВ ТА ЇЇ РОЗВИТОК.....	65
---	----

ОЦІНКА ВІДПОВІДНОСТІ

Дулина О. В., Бакуменко О. М., Тимий А. В., Гордеева Ю. А., Стадникова М. В.

ОЦЕНКА НЕОПРЕДЕЛЕННОСТИ И ЕЕ АНАЛИЗ ПРИ ОПРЕДЕЛЕНИИ СОДЕРЖАНИЯ ЖИРА МЕТОДОМ СОКСЛЕТА.....	72
---	----

НОВИНИ МІЖНАРОДНОЇ ТА РЕГІОНАЛЬНОЇ СТАНДАРТИЗАЦІЇ.....	79
--	----

АВТОРИ ВИПУСКУ	89
----------------------	----

ВИМОГИ ДО ОФОРМЛЕННЯ НАУКОВИХ ПРАЦЬ.....	91
--	----

СТАНДАРТИЗАЦІЯ

Гінзбург М. Д.

ПОДАВАННЯ ПРОЦЕСОВИХ ВЛАСТИВОСТЕЙ В УКРАЇНСЬКИХ ПЕРЕКЛАДАХ ЄВРОПЕЙСЬКИХ І МІЖНАРОДНИХ СТАНДАРТІВ

У статті викладено класифікацію процесів щодо перехідності/неперехідності та класифікацію властивостей. На конкретному прикладі метрологічних термінів пояснено поділ властивостей на процесові та непроцесові. Визначено алгоритм з'ясування значення найважливіших для стандартів англійських прикметників із суфіксами *-able/-ible* й утворених від них іменників на *-ability/-ibility* та наведено приклади його застосування. Показано правильні українські відповідники зазначених прикметників й іменників і їхню відмінність від російських відповідників.

Ключові слова: процес, процесовий утямок, процесова властивість, непроцесова властивість, процесова здатність, процесова ознака, віддієслівний прикметник, власне віддієслівний прикметник, дієприкметник.

Загальна постановка проблеми. Мова стандартів – це окремий «горизонтальний» функційний шар фахових мов технічних наук [1]. Мова стандартів певної галузі оперує утямками (поняттями)¹ відповідної предметної сфери, які можна віднести до таких основних категорій [14, с. 29; 15, с. 9-10]: *предмет, процес, властивість, величина, одиниця виміру* (рис. 1). Оскільки це категорії, тобто найширші за обсягом² утямки, то їх не можна визначити через ще ширший (родовий) утямок, а можна лише описати їхній обсяг. Такий опис подано в [13, с. 4]. Обсяг кожної категорії можна ділити за різними критеріями. На рисунку 1 подано поділ лише категорії *властивість*, якій присвячено цю статтю.

¹ Термінологи радять замість звичного терміна *поняття*, для якого в сучасній українській мові нема дієслів-мотиваторів із потрібним значенням, повернути до активного вжитку правильного, але вилученого й тому призабутого українського терміна *утямок*. Цей віддієслівний іменник утворений за українською словотвірною моделлю від дієслова-мотиватора *утямити* [2, с. 32]. Він не є новотвором – його зафіксовано як відповідника *рос. понятие* в академічному Російсько-українському словнику за ред. Агатангела Кримського та Сергія Єфремова [3, с. 364], де його проілюстровано прикладом слововживання з твору Івана Нечуя-Левицького, і в українсько-російських словниках Віктора Дубровського [4, с. 330] й Овсія Ізюмова [5, с. 891]. Слово *утямок* також зафіксовано в правописних словниках [6, с. 539; 7, с. 731; 8, с. 731]. Термін *утямок* поступово повертається до фахових текстів (див. наприклад [9, с. 68; 10, с. 13; 11, с. 135; 12, с. 72; 13, с. 3]) і сподіваємось, що скоро він увійде до стандартів.

² **Обсяг утямку** (англ. *extension* [16, п. 3.1.2]; *рос. объем понятия*) – сукупність об'єктів, що їх абстрагують у певний утямок [16, п. 3.1.2; 17, п. 5.4.1, 5.4.3]. Тут під *об'єктом* (англ. *object* [16, п. 3.1.1]; *рос. объект*) розуміють усе, що можна сприймати органами чуття або уявити. Об'єкти можуть бути матеріальні (наприклад: *двигун, аркуш паперу, діамант, річка*), нематеріальні (наприклад: *перетворювальний множник, гравітація, плинність, опублікування фінансового плану*) чи уявні (наприклад: *єдиноріг, філософський камінь, вічний двигун*) [16, п. 3.1.1; 17, п. 4].

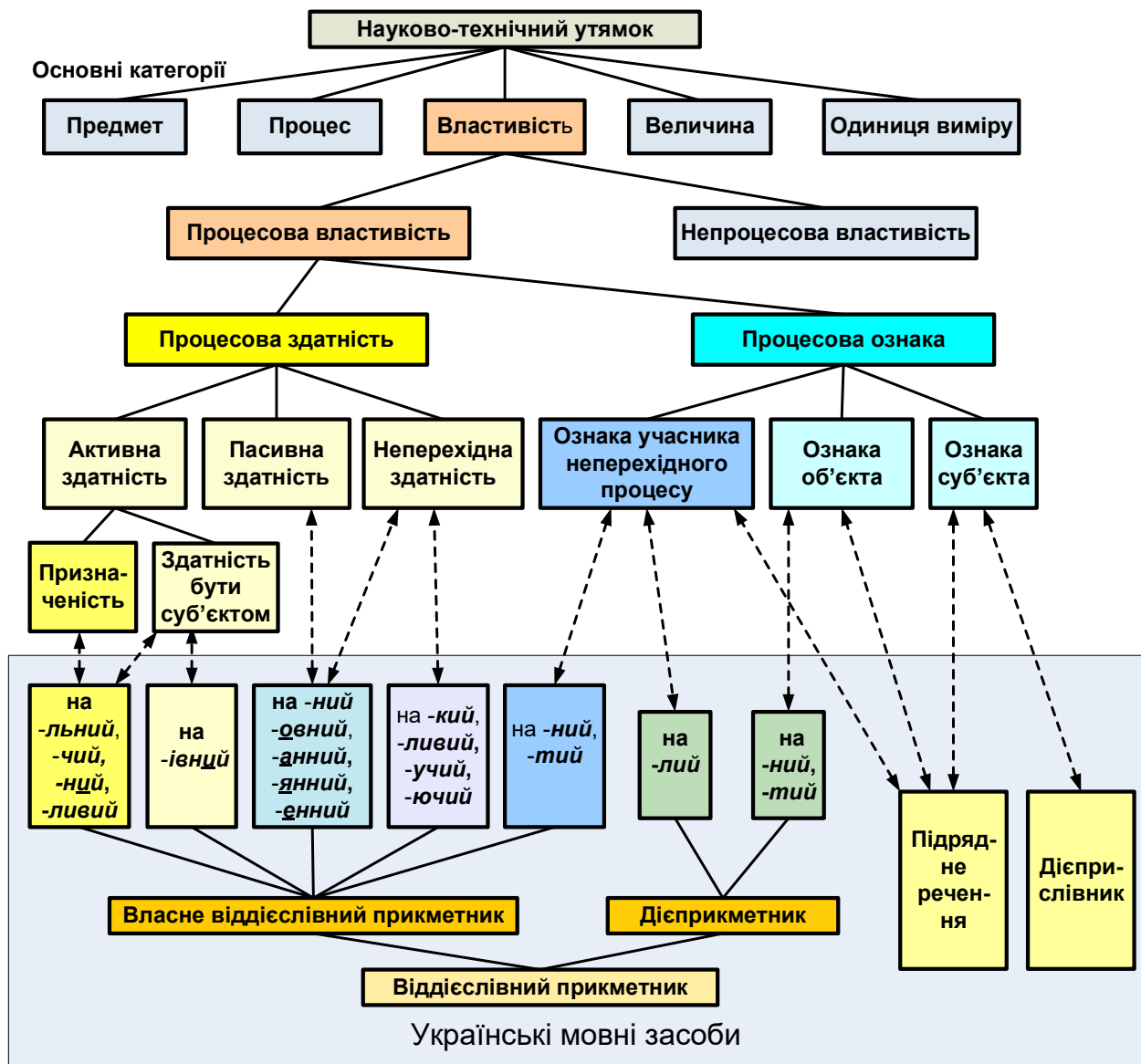

Рисунок 1. Класифікація процесових властивостей та українські мовні засоби подавати їх

Найважливішими утямками в стандартах і найскладнішими для добирання або творення відповідників є **процесові утямки** (англ. process concept; рос. процессные понятия), тобто утямки, пов'язані з процесами. Вони охоплюють як власне утямки категорії **процес** (наприклад, *вимірювати//вимірити, вимірювання//вимірення, вимірено, вимірюючи//виміривши*), так і утямки, що належать до інших категорій, але їх позначено термінами, які містять **терміноелементи**³, похідні від назв **процесів**: наприклад, утямок категорії **предмет**: *вимірник* – прилад для вимірювання чогось й утямок категорії **властивість**: *вимірність* – здатність об'єкта, що його можна вимірювати//вимірити. Отже, терміни, що є позначками процесових утямок, зі словотвірного погляду є дієсловами й віддієслівними утворами⁴ або містять такі утвори (наприклад, термін *вимірювана величина* містить дієприкметник *вимірюваний*).

³ **Терміноелемент** (англ. term element [18, п. 6.2.4, 6.2.5.1, 6.2.5.2]; рос. терминологический элемент) – складник терміна, не менший за морфему, що відбиває певну ознаку утямку [19, п. 3.6].

⁴ Згідно з правилами українського словотворення, зокрема застандартизованими в [19, п. Г.5.1.1]: **утворювання** – це дія за знач. *утворювати*; **утворення** – це подія за знач. *утворити*; а **утвір** – це наслідок певних природних процесів або якоїсь праці.

Аналізуючи чинні національні стандарти, що є ідентичним перекладом міжнародних або європейських стандартів, можна побачити такі вади подавання процесових властивостей:

– українськими відповідниками двослівних англійських термінів, побудованих за моделлю *прикметник + іменник*, часто-густо прийнято словосполучки з підрядними реченнями, наприклад: *retrievable packer* – *пакер, що знімається* [20, п. 3.33]; *repositionable packer* – *пакер, що перевстановлюється* [20, п. 3.32]. Ці українські словосполучки, які важко назвати термінами, не є відповідниками англійських термінів, оскільки порушують вимогу однозначної відповідності термінів позначеним ними утямкам [19, п. Г.2.3], бо з поданих визначень випливає, що йдеться про конструкцію пакерів, яка дає змогу в першому випадку вилучати пакер з колони труб без значних пошкоджень, а в другому випадку переміщувати пакер у колоні, не вилучаючи його. Тобто йдеться про пакери з певними процесовими здатностями, що правильно передають англійські терміни, тоді як українські терміни передають інші утямки – пакери, що перебувають учасниками процесу: вони нібито самі знімаються або перевстановлюються;

– англійським термінам-іменникам на *-ability/-ibility* часто-густо ставлять у відповідність як відприкметникові іменники, так і віддієприкметникові, а в деяких випадках той і той одночасно. Наприклад, *англ. repeatability* – *укр. збіжність і повторюваність*; *англ. reproducibility* – *укр. відтворюваність* [21, табл. А.1]. Нижче буде доведено, що оскільки спільнокореневі українські власне віддієслівні прикметники та дієприкметники передають властивості різної природи, то їх треба розрізняти й правильно вживати. Так само треба розрізняти й уживати утворені від них іменники.

Усе це свідчить про актуальність побудови класифікації *процесових властивостей* та визначення англійських й українських мовних засобів подавання таких утямків.

Аналіз основних публікацій. Потреба досліджувати проблеми, пов'язані з подаванням процесових властивостей, виникла ще на початку 90-х років ХХ ст., коли почали розробляти чималу кількість українських державних термінологічних стандартів. Засадничими стали праці Віталія Моргунюка [22, с. 10–19; 23; 24, с. 9–13], результати яких знайшли свій відбиток у державному стандарті [25, п. Г.9.3–Г.9.6]⁵, де викладено основні українські мовні засоби для подавання цих утямків. Результати подальших досліджень подано в [26, с. 26–27; 27, с. 39–41].

Опублікування академічної граматики української мови [28] дало змогу уточнити граматичне й відповідно семантичне розмежування віддієслівних утворів, зокрема власне віддієслівних прикметників і дієприкметників, і в [29] відповідно обґрунтувати положення [25, п. Г.9.3–Г.9.6] з погляду граматики. У [30, с. 256–258] накреслено загальну класифікацію властивостей, пов'язаних із процесами, і на конкретних прикладах пояснено відмінності між деякими спільнокореновими відприкметниковими та віддієприкметниковими іменниками.

З розширенням класифікації процесів [13], яка поєднала класифікацію засадничих праць Віталія Моргунюка з аспектологією класифікацією та семантичною класифікацією предикатів, виникла потреба уточнити класифікацію процесових властивостей, зокрема термінологію, і порівняти засоби англійської та української мов.

Мета цієї статті:

- викласти класифікацію процесів щодо перехідності/неперехідності;
- викласти класифікацію властивостей і на конкретному прикладі метрологічних термінів пояснити поділ властивостей на процесові та непроцесові;
- визначити алгоритм з'ясування значення найважливіших для стандартів англійських прикметників із суфіксами *-able/-ible* й утворених від них іменників на *-ability/-ibility* та навести приклади його застосування;
- показати правильні українські відповідники прикметників на *-able/-ible* та іменників на *-ability/-ibility* і їхню відмінність від російських відповідників.

⁵ Від 01.07.2010 чинною є нова версія цього стандарту ДСТУ 3966:2009 [19].

Виклад основного матеріалу

1. Класифікація процесів щодо перехідності/неперехідності

Перш ніж розглядати процесові властивості, визначимо основних учасників процесів. З погляду спрямованості процеси можуть бути перехідні та неперехідні (рис. 2).

У **перехідному процесі** (англ. transitive process; рос. переходной процесс) обов'язково має бути два учасники: **суб'єкт** (англ. logical subject [31, с. 237, 395]; рос. субъект) й **об'єкт** (англ. logical object; рос. объект), з яких перший впливає на другого. Характерною ознакою суб'єкта перехідного процесу є його активність, пов'язана з витрачанням власної енергії, за рахунок чого й відбувається процес. У стандартах, як і в інших фахових текстах, суб'єктами можуть бути як живі істоти (зокрема особи), так і речі, тобто неживі предмети (природні, технічні або соціальні). Об'єкт, на який спрямований такий процес, також може бути як живою істотою, так і річчю [13, с. 14].

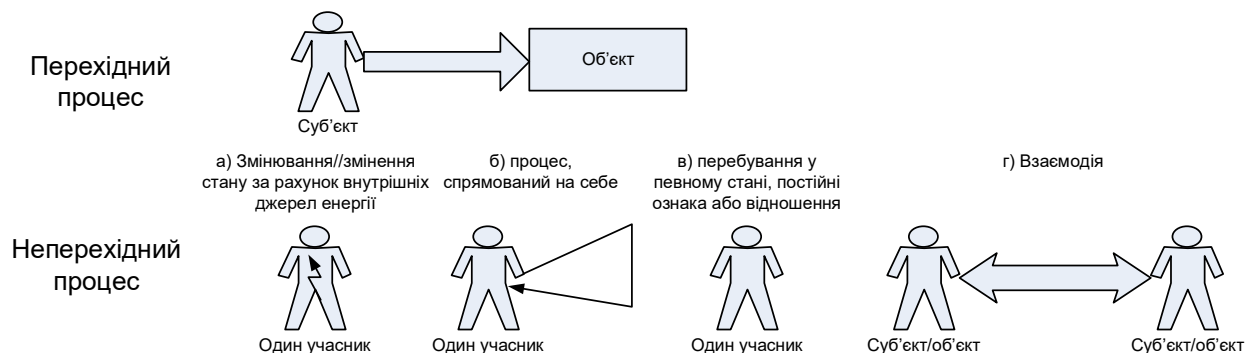

Рисунок 2. Класифікація процесів з погляду спрямованості

Неперехідний процес (англ. intransitive process; рос. непереходной процесс) може мати чотири основні різновиди (рис. 2). По-перше, це процеси, які не поширюються на інші предмети та мають лише одного учасника. На рисунку 2 виділено три різновиди таких процесів:

а) динамічні перебіги процесів, що відбивають змінювання стану предмета за рахунок внутрішніх джерел енергії: 1) рух у просторі (*летіти, їхати* тощо), 2) кількісне та якісне внутрішнє змінювання предмета (*горіти, червоніти, рости, одужувати, довшати, ширшити, розширюватися, ділитися, відчинятися, радіти, хвилюватися* тощо);

б) динамічні перебіги процесів, спрямовані на самого себе (*умиватися, взуватися, навчатися, ховатися, спиратися* тощо) або такі, що їх виконують у власних інтересах (*будуватися, запасатися, пакуватися*);

в) статичні перебіги процесів, а саме: 1) перебування предмета в певному стані (*лежати, висіти, сидіти, стояти, ненавидіти* тощо); 2) постійні ознака або відношення, тобто незмінність із плином часу внутрішніх ознак предметів і відношень між ними⁶ (*коштувати, височіти, впадати, бути різновидом, спричинювати*).

По-друге, до неперехідних процесів належить також двоспрямований процес взаємодії (*притягуватися, відштовхуватися, перетинатися, обмінюватися, листуватися, радитися, зустрічатися* тощо), характерною ознакою якого є те, що кожен із двох учасників є одночасно й суб'єктом, й об'єктом (рис. 2).

Учасників усіх цих чотирьох різновидів неперехідних процесів далі називатимемо **учасниками неперехідного процесу**.

Отже, маємо трьох можливих учасників: **суб'єкта, об'єкта** і **учасника неперехідного процесу**, властивості яких розглядатимемо далі.

⁶ Перебування в стані є тимчасовим, воно має зазвичай чітко окреслену тривалість, тобто початок і кінець або принаймні початок. На відміну від **перебування в стані** для **постійних ознаки або відношення** нема початку й кінця [13, с. 9–10].

2. Класифікація властивостей

Усі властивості можна поділити (рис. 1) на **процесові** (англ. process property; рос. процессное свойство) та **непроцесові** (англ. non-process property; рос. непроцессное свойство). Цей поділ відбувається за словотвірним критерієм – похідності/непохідності терміна або його терміноелемента від дієслова. Непроцесові властивості як в українській, так і в англійській мові атрибутивно передають прикметники, непохідні від дієслів, а опредметнено – утворені від них відприкметникові іменники.

Своєю чергою **процесові властивості** можна поділити на **процесові здатності** та **процесові ознаки**. **Процесові здатності** (англ. process ability; рос. процессная способность) – це здатності бути учасником процесу. Оскільки розрізняємо трьох можливих учасників процесів, то відповідно виділяємо (рис. 1): 1) призначеність і здатність бути суб'єктом перехідного процесу (**активна здатність**); 2) здатність бути об'єктом перехідного процесу (**пасивна здатність**); 3) здатність бути учасником неперехідного процесу (**неперехідна здатність**) (рис. 1). Засобами передавання здатності в українській мові є **власне віддієслівні прикметники**, а в англійській – **deverbal adjective** [31, с. 119]. І ті, і ті успадковують від твірних дієслів лише семантику, а втрачають усі дієслівні категорії.

Процесові ознаки (англ. process characteristic; рос. процессная характеристика) – це ознаки, набувані під час динамічного перебігу процесу або набуті внаслідок завершення процесу. Через це їх мають передавати ті віддієслівні утвори, які повністю не втратили дієслівних категорій. В українській мові – це дієприкметники, які успадковують граматичне значення виду твірного дієслова (недоконаний//доконаний вид), та підрядні речення, а процесові ознаки суб'єкта в окремих випадках можуть передавати дієприслівники (рис. 1). Оскільки українська мова дуже обмежено творить дієприкметники від неперехідних дієслів, то **набуті** ознаки учасника неперехідного процесу для одних дієслів передають дієприкметники доконаного виду на **-лий**, утворені від зпрефіксованих дієслів доконаного виду без **-ся** (наприклад, *загрубіти* → *загрубілий*, *збанкрутіти* → *збанкрутілий*, *згоріти* → *згорілий*), а для других – власне віддієслівні прикметники на **-ний**, **-тий**, утворені від неперехідних дієслів доконаного виду на **-ся** (наприклад, *заволоктися* → *заволочений*, *укритися* → *укритий*, *умитися* → *умитий*), які формою збігаються з дієприкметниками від спільнокоренових перехідних дієслів доконаного виду без **-ся**⁷ [33, с. 104] (наприклад, *заволокти* → *заволочений*, *укрити* → *укритий*, *умити* → *умитий*), що передають процесову ознаку об'єкта (рис. 1). Ознаки, пов'язані з перебуванням у певному стані (рис. 2, неперехідний процес **в**), передають власне віддієслівні прикметники (наприклад, *чинити* → *чинний* стандарт).

В англійській мові процесові ознаки зазвичай передають participle [31, с. 291].

Розглянемо подану на рисунку 1 класифікацію на конкретному прикладі англійських метрологічних термінів та їхніх українських відповідників. У Міжнародному словнику з метрології JCGM 200:2012 [34] подано такі утямки: **(measurement) accuracy** (п. 2.13), **(measurement) trueness** (п. 2.14), **(measurement) precision** (п. 2.15), **(measurement) repeatability** (п. 2.21), **(measurement) reproducibility** (п. 2.25). Усі ці утямки визначено як близькість (англ. closeness) результату вимірення/результатів вимірень (тобто виміру/вимірів) до певних величин (табл. 1).

⁷ Цей формальний збіг дав підстави Юрію Шевельову вважати подібні слова дієприкметниками, утвореними від неперехідних дієслів [32, с. 320]. Проте, на рисунку 1 ми додержуємося традиційних поглядів на творення дієприкметників і позначаємо ці слова як власне віддієслівні прикметники.

Таблиця 1

Взаємопов'язані метрологічні утямки

Англійський термін	Визначення	Український відповідник
1. (measurement) accuracy	близькість виміреного значення до істинного значення вимірюваної величини (<i>англ.</i> true quantity value) [34, п. 2.13]	точність (виміру)
2. (measurement) trueness	близькість середнього арифметичного нескінченної кількості повторно вимічених значень величини до опорного значення величини (<i>англ.</i> reference quantity value) [34, п. 2.14]	правильність (вимірів)
3. (measurement) precision	близькість між показами або виміченими значеннями величини, отриманими в повторних виміченнях на тому самому чи подібних об'єктах за заданих умов [34, п. 2.15]	прецизійність (вимірів)
4. (measurement) repeatability	прецизійність вимірів за умов повторності вимірень, тобто близькість між показами або виміченими значеннями величини, отриманими в повторних виміченнях на тому самому чи подібних об'єктах протягом короткого проміжку часу за умови застосовування тієї самої методики вимірювання, тієї самої вимірювальної системи, того самого місцеположення, участі тих самих операторів, тих самих робочих умов [34, п. 2.20-2.21]	повторність (вимірів)
5. (measurement) reproducibility	прецизійність вимірів за умов відтворності вимірень, тобто близькість між показами або виміченими значеннями величини, отриманими в повторних виміченнях на тому самому чи подібних об'єктах за умови застосовування різних вимірювальних систем, різних місцеположень, участі різних операторів [34, п. 2.24-2.25]	відтворність (вимірів)

З морфологічного погляду всі ці англійські та українські терміни-іменники – це відприкметникові іменники, що передають опредметнену властивість.

Перші три терміни-іменники як в англійській, так і в українській мові утворені від звичайних якісних прикметників і тому передають **непроцесові властивості**, наприклад:

accuracy – the quality of being correct or true [35] (точність – властивість бути точним або правильним):

accur/ate (прикметник) + **-acy**⁸ → accur/acy (іменник);

trueness – see true [38] (правильність – *див.* правильний):

true (прикметник) + **-ness**⁹ → true/ness (іменник);

⁸ Малопродуктивний суфікс **-acy** приєднується до основ прикметників, переважно на **-ate**, і творить іменники з абстрактним значенням властивості, на яку вказує словотвірна основа [36, с. 30; 37].

⁹ Продуктивний суфікс **-ness** приєднується до прикметників і творить іменники з абстрактним значенням властивості, на яку вказує прикметник [39, с. 120]. Цей суфікс приєднується як до суто кореневих прикметників (lateness – запізненість; запізнілість), так і до похідних основ на **-ous** (imperviousness – непроникистість), **-ive** (inventiveness – винахідливість), **-able** (reasonableness – прийнятність), **-less** (joblessness – безробіття), **-ly** (friendliness – зручність спілкування з системою), **-ful** (doubtfulness – сумнівність), **-i** (hastiness – квапливість), **-y** (emptiness – порожність), **-ed** (unwantedness – небажаність), **-ant** (unpleasantness – непривабливість), а також до

precision – the quality of being precise [40] (прецизійність – властивість бути прецизійним):

precise (прикметник) + **-ion**¹⁰ → precis/ion (іменник).

Доведемо, що два останні терміни-іменники **repeatability** і **reproducibility** утворені від власне віддієслівних прикметників і тому передають **процесові властивості**. Ці іменники мають суфікси **-ability/-ibility**, які трапляються в іменників, що відповідають прикметникам на **-able/-ible**, і є поєднанням суфіксів **-able/-ible** і **-ity**¹¹ [36, с. 45, 47; 37]. За допомогою доданого до прикметників суфікса **-ity** англійська мова творить абстрактні іменники, які опредметнено передають властивості, що їх називають відповідні прикметники [36, с. 45-46; 39, с. 94; 41, с. 91].

Суфікси **-able** та **-ible** – це високопродуктивні прикметникові суфікси, приєднувані до перехідних і неперехідних дієслів, а також іменників. Відмінність між цими двома суфіксами полягає в тому, що [37; 40]:

-able – це високопродуктивний суфікс, приєднуваний до дієслівних та іменникових основ будь-якого походження, як до власне англійських (наприклад: *teach* + **-able** → *teachable* – навчénний, тобто той, якого можна навчати//навчити [42, с. 714]), так і до запозичених (наприклад: *photograph* + **-able** → *photographable* – фотографóвний [43, с. 854], тобто той, якого можна фотографувати/сфотографувати. Цей суфікс прийшов у середньоанглійську мову¹² із латини через старофранцузьку мову¹³;

-ible – це варіант **-able**, що трапляється лише у словах, запозичених з латини (наприклад: **credible** – правдоподі́бний; вірогíдний [43, с. 240]; **horrible** – страшний, жахливий, здатний вікликати//виклика́ти жах; огидний; **visible** – ві́дний [43, с. 1325]), або змодельованих за латинським зразком, наприклад: **reducible** – 1. (матем.) звідний (to – до); розкла́дний; 2. (про дріб) скорóтний, спрощéнний; 3. (хім.) відно́вний; 4. зменше́нний; редуко́вний [43, с. 979]. Цей суфікс прийшов в англійську мову безпосередньо з латини.

Семантика прикметників із цими суфіксами залежить від характеристик твірного слова:

– прикметники із суфіксами **-able/-ible**, утворені від перехідних дієслів (англ. transitive verb [31, с. 422]), описують властивості когось або чогось, над ким/чим можна виконувати//виконати певну дію, визначену твірним дієсловом, тобто **пасивну здатність**. Наприклад, якщо щось є **avoidable** (укр. уні́кний [43, с. 75]), то його можна уникати//уникнути (англ. it can be avoided) або якщо число є **divisible** (укр. кратний, поді́льний [43, с. 327]), то його можна ділити//поділити без остачі (англ. it can be divided) [37;

ад'єктивованих Participle II. Характерною рисою суфікса **-ness** є його несполучність з основами тих похідних прикметників, які мають у своєму складі суфікси **-ate**, **-ent**, **-ial**, **-an**, **-ian**, **-ar**, бо абстрактні іменники від них творять за допомогою суфіксів **-ancy**, **-ency**, **-ary**, **-ity** [36, с. 49].

¹⁰ Хоча в сучасній англійській мові суфікс **-ion** латинського походження [40] переважно творить іменники від дієслів [36, с. 32-33; 39, с. 85-86], зрідка цей суфікс може творити іменники й від основ прикметників латинського походження [36, с. 234; 37]. Як приклад такого словотворення, у [36, с. 235] подано саме іменник **precision**. Зауважимо, що за даними авторитетних словників обидва слова запозичені в різний час: прикметник **precise** – у XVI ст. від франц. **précis**, що походить від лат. **praecisus** [35], а іменник **precision** – у середині XVIII ст. від франц. **précision** або лат. **praecisio(n-)** [38]. Тому, можливо, творення цього іменника від прикметника фактично відбулося у французькій мові чи в латині.

¹¹ Унаслідок такого поєднання у твірного прикметника випадає кінцеве **-e** і змінюється сам початковий прикметниковий суфікс [36, с. 47]. Проте це словотвірна модель з погляду сучасної англійської мови. А оскільки суфікси **-ability/-ibility** запозичені із старофранцузької мови від **-abîlîté/-ibîlîté**, що походять від лат. **-abilîtas/-ibîlîtas**, утворених від латинських прикметникових суфіксів **-abilis/-ibilis** [35; 38], то, можливо, це поєднання суфіксів реально відбулося у старофранцузькій мові чи в латині, бо суфікс **-ity** також запозичений із старофранцузької від **-îté**, що походить від лат. **-îtas** [35; 38].

¹² **Середньоанглійська мова** (англ. Middle English, ME) – етап розвитку англійської мови, проміжний між староанглійською (англ. Old English, OE) та сучасною англійською (англ. Modern English, ModE, MпE) мовами, тобто форма англійської мови, використовувана в Британії під час нормандської окупації між приблизно 1150 і 1450 роками [31, с. 248, 253, 281; 44, с. 365].

¹³ **Старофранцузька мова** (англ. Old French, франц. ancien français) – етап розвитку французької мови до приблизно 1350 року [44, с. 431].

40]. Аналогічне значення мають більшість прикметників із цими суфіксами, наприклад **eatable** (укр. їстівний, тобто такий, що його можна їсти), **respectable** (укр. поважний, шановний, тобто такий, якого можна поважати, шанувати), **detractable** (укр. утримний, тобто такий, якого можна утримувати//утримати), **readable** (укр. (про текст) розбірливий, прочітний, читабельний [43, с. 970], тобто такий, що його легко читати//прочитати) [41, с. 94; 45, с. 192];

– прикметники з суфіксами **-able/-ible**, утворені від неперехідних дієслів (англ. intransitive verb [31, с. 222]), описують **неперехідну здатність**, тобто здатність піддаватися/не піддаватися певним процесам, зумовленим внутрішніми чинниками, наприклад: **perishable** (укр. швидкопсувний, нетривкий [43, с. 844], тобто такий, який може швидко псуватися//зіпсуватися) [41, с. 94]¹⁴;

– прикметники з суфіксами **-able/-ible**, утворені від дієслів, що мають як перехідні, так і неперехідні значення, можуть поєднувати значення пасивної та неперехідної здатності, наприклад **changeable**: 1. схильний до непередбачуваного змінювання (англ. liable to unpredictable variation), тобто неперехідна здатність – укр. мінливий; несталий, непостійний; 2. здатний бути зміненим або заміненним (англ. able to be changed or exchanged), тобто пасивна здатність – укр. змінний, замінений) [38; 41, с. 94];

– прикметники з суфіксами **-able/-ible**, утворені від іменників, описують наявність непроцесових властивостей предметів, названих такими іменниками. Наприклад: **fashionable** (укр. модний, фешенебельний; світський), **knowledgeable** (укр. добре обізнаний, поінформований; розумний; розвинений) [46, с. 6-7]. Проте деякі відіменникові прикметники передають пасивну здатність, наприклад: **marriageable** (укр. дорослий, що досяг шлюбного віку, тобто такий/така, що його/її можна одружити), **jeepable** (укр. прохідний для джипів), **roadable** (укр. обхідний, тобто такий, якого можна обійти) [41, с. 94].

З викладеного можна дійти такого висновку: англійські прикметники з суфіксами **-able/-ible** переважно утворені від перехідних дієслів і тому передають **пасивну здатність**, але можуть також передавати **неперехідну здатність** (якщо вони утворені від неперехідних дієслів або дієслів, що поєднують перехідні й неперехідні значення) і непроцесову властивість (якщо вони утворені від іменників). За будь-яких умов ці англійські прикметники не можуть передавати ознаки, набувані/набуті в конкретних процесах, і тому їхніми українськими відповідниками не можуть бути дієприкметники на **-н(ий)**, **-т(ий)**, а мають бути українські власне віддієслівні прикметники.

У кожному конкретному випадку треба перевірити значення прикметника за авторитетними загальномовними словниками англійської мови, наприклад за: Онлайновим Лонгманівським словником сучасної англійської мови [35]; Колінзівським онлайновим вільним словником англійської мови [40]; Словником Lexico.com на базі Оксфордського словника [38]; Провідним цифровим словником Dictionary.com [37], і діяти за таким алгоритмом.

1) Якщо у словниках подано формулу «sable or able of being Xed», то це значення пасивне, а якщо – «liable or disposed to X», то це значення неперехідне. Тут X – це позначка дієслівної основи.

2) Якщо певного прикметника нема в зазначених словниках англійської мови, треба визначити перехідність/неперехідність твірного дієслова за цими словниками.

3) Огляду на викладений алгоритм розгляньмо значення англійських прикметників **repeatable** і **reproducible** в загальномовних словниках англійської мови:

¹⁴ Отто Есперсен називає такі прикметники з неперехідними значеннями активними прикметниками [45, с. 192], що, на нашу думку, не відповідає сутності утямку та створює плутанину, оскільки **активною здатністю** (рис. 1) правильно називати призначеність і здатність бути суб'єктом процесу, спрямованого на другий предмет, що є об'єктом (рис. 2, перехідний процес).

repeatable – able to be done again [38] (*повторний* – здатний бути зробленим знову¹⁵);
reproducible – able to be reproduced or copied [38] (*відтворний* – здатний бути відтвореним чи скопійованим).

Отже, обидва прикметники *repeatable* і *reproducible* є віддієслівні й атрибутивно передають *пасивну здатність* – здатність бути об'єктом процесу, визначеного твірним дієсловом. Похідні відприкметникові іменники *repeatability* і *reproducibility* передають цю здатність опредметнено, що підтверджують лексичні значення, подані в загальномовних словниках англійської мови:

repeatability – see *repeatable* [38] (*повторність* – див. повторний);

reproducibility – the ability to be reproduced or copied [38] (*відтворність* – здатність бути відтвореним чи скопійованим).

Тобто маємо такі англійські словотвірні ланцюжки (табл. 2).

Таблиця 2

Англійські словотвірні ланцюжки

Дієслово		Власне віддієслівний прикметник		Відприкметниковий іменник
repeat	→	repeat/able	→	repeat/abil/ity
reproduce	→	reproduc/ible	→	reproduc/ibil/ity

З англійських словотвірних ланцюжків випливає, що власне віддієслівний прикметник з суфіксом *-able/-ible* набуває лексичного значення¹⁶, яке поєднує лексичні значення твірного дієслова та словотворчого суфікса *-able/-ible*, а похідний відприкметниковий іменник успадковує лексичне значення твірного прикметника та завдяки словотворчому суфіксу *-ity* передає його опредметнено.

Отже, власне віддієслівні прикметники *repeatable* і *reproducible* передають атрибутивно, а похідні відприкметникові іменники – опредметнено здатність бути об'єктом дії, визначеної твірним дієсловом. У метрологічній термінології ця здатність трансформувалась у близькість вимірів між собою за певних умов, пов'язаних із процесами, позначуваними дієсловами *repeat* і *reproduce*.

3. Українські відповідники англійських термінів на *-ability/-ibility* та їхня відмінність від російських відповідників

Побудуймо тепер відповідні українські словотвірні ланцюжки (табл. 3).

¹⁵ Український прикметник *повторний* має такі два основні значення [42, с. 988]: 1) «той, якого можна повторювати//повторити», у цьому значенні він є відповідником *англ. repeatable* [42, с. 988] та *рос. повторимый* [47, с. 332] і передає пасивну здатність; 2) «який буває, трапляється і т. ін. знову, вдруге» [48, т. 6, с. 696], у цьому значенні він є відповідником *англ. repeated* [42, с. 988] та *рос. повторный* [49, т. 10, с. 137-138] і *повторяющийся* [24, с. 139] та передає ознаку учасника неперехідного процесу (рис. 1).

¹⁶ Як відомо (див., наприклад [50, рис. 2]), будь-які повнозначні слова (і зокрема однослівні терміни) мають як лексичне, так і граматичне значення. Якщо лексичне значення індивідуальне, тобто стосується до окремого слова, то граматичне значення – групове, бо воно характеризує певні групи (класи, розряди) слів. *Лексичне значення* (*англ. lexical meaning* [31, с. 246], *рос. лексическое значение*) – це закладена в колективній свідомості мовців та закріплена в ній співвіднесеність слова з певним утямком або конкретним об'єктом, явищем чи процесом позамовної дійсності. Зв'язок лексичного значення слова з його матеріальною формою (звуковою чи писемною) є асоціативним і закріплений мовною традицією. Тому лексичне значення пов'язане не з ознаками конкретної мови, а з певними соціальними та культурними чинниками. Воно є спільним для багатьох мов, що належать до відповідного соціально-культурного простору, але в кожній мові цьому лексичному значенню відповідає своє слово. Саме спільність лексичних значень у слів різних мов уможливує перекладання текстів. *Граматичне значення* (*англ. grammatical meaning* [31, с. 246], *рос. грамматическое значение*) є внутрішньомовним, оскільки містить інформацію про відношення між мовними одиницями незалежно від наявності цих відношень у позамовній дійсності.

Таблиця 3

Українські словотвірні ланцюжки

Дієслово		Власне віддієслівний прикметник		Відприкметниковий іменник
по/втор/і/ти (док. вид)	→	по/втór/н/ий – якого можна повторювати//повторити	→	по/втór/н/ість – опредметнена здатність об'єкта, якого можна повторювати//повторити
від/твор/і/ти (док. вид)	→	від/твóр/н/ий – якого можна відтворювати//відтворити	→	від/твóр/н/ість – опредметнена здатність об'єкта, якого можна відтворювати//відтворити

З українських словотвірних ланцюжків випливає, що лексичне значення власне віддієслівного прикметника зумовлене лексичними значеннями твірного дієслова та словотворчого суфікса **-н(ий)**, одним зі значень останнього є передавання пасивної здатності [27, с. 40; 51, с. 158]. А відприкметниковий іменник передає лексичне значення власне віддієслівного прикметника опредметнено за допомогою суфікса **-ість** [28, с. 49].

Отже, тут ідеться про успадковування лише лексичних значень відповідних дієслів, оскільки граматичного значення виду власне віддієслівні прикметники не успадковують, бо вказують на постійну властивість, не зумовлену конкретним процесом [27, с. 40; 29, с. 11, рис. 1].

Як зазначено вище, у деяких словниках і стандартах (наприклад, у [21, табл. А.1]) українськими відповідниками англійських термінів із суфіксами **-ability/-ibility** подано віддієприкметникові іменники, наприклад **повтórюваність** замість **повтórність**, **відтвóрюваність** замість **відтвóрність**. Це наслідок впливу російської мови, у якій пасивні дієприкметники теперішнього часу (рос. причастие страдательное настоящего времени) **воспроизводимый** [47, с. 68] і **повторяемый** [24, с. 139] мають два значення: дієприкметникове та власне прикметникове.

Дієприкметникове значення передає **процесові ознаки**, набувані об'єктом під час динамічного перебігу процесу, а власне прикметникове – **пасивну здатність**. Останнє підтверджують власне прикметникові значення щойно поданих російських дієприкметників:

повторяемый – такой, который можно сделать, осуществить и т. п. еще раз;

воспроизводимый – могущий быть скопированным, в точности повторенным [47, с. 68].

Зауважимо, що російська граматики вважає, що розвиток у дієприкметників власне прикметникових значень не виводить їх за межі дієслівних форм і не переводить їх до класу власне прикметників, бо ці прикметникові значення зберігають співвідносність із часовими, видовими, становими значеннями відповідних дієприкметників. Дієприкметники переходять у власне віддієслівні прикметники лише тоді, коли виникають нові (якісні) лексичні значення: *цветущий вид, гнетущее впечатление, расстроенное выражение лица, угнетенное состояние* [47, с. 14–15; 52, с. 666].

Російські віддієприкметникові іменники на **-ість** успадковують обидва лексичні значення (дієприкметникове та власне прикметникове). На підтвердження цього наведемо значення іменника **повторяемость** із загальнономовного тлумачного словника російської мови [49, т. 10, с. 138]:

Повторяемость, и, ж. Способность чего-либо повторяться¹⁷; регулярное повторение чего-либо.

Тут через крапку з комою подано два опредметнені значення: перше – власне прикметникове («способность ...»), а друге – дієприкметникове («регулярное повторение

¹⁷ Згідно з [49, т. 10, с. 139-140] російське дієслово **повторяться** має як неперехідні, так і пасивне значення («5. Страд. к повторять»). Тому тут ідеться як про неперехідну, так і про пасивну здатність.

...»). Відповідниками цього іменника в першому (власне прикметниковому) значенні є *укр. повторність* й *англ. repeatability*, а в другому (дієприкметниковому) – *укр. повторюваність* й *англ. state of being repeated*.

Російські метрологічні терміни *воспроизводимость* [53, п. 5.15] і *повторяемость* [53, п. 5.11] утворені саме від поданих вище російських дієприкметників. Проте, як свідчать визначення [53, п. 5.11, 5.15], ці метрологічні терміни пов'язані не з дієприкметниковими, а з власне прикметниковими значеннями відповідних віддієприкметникових іменників.

Те, що російська мова творить терміни від дієприкметників у власне прикметниковому значенні, а не від власне віддієслівних прикметників, зумовлене, на нашу думку, особливостями російського словотворення. Наприклад, від видової пари дієслів *воспроизводити//воспроизвести* можна утворити всі потрібні дієприкметники [47, с. 68], але не можна утворити власне віддієслівного прикметника, що передає пасивну здатність, і тому в [47, с. 68] зафіксовано вживання дієприкметника *воспроизводимый* у власне прикметниковому значенні.

Примітно, що російська мова часто-густо творить терміни-іменники від дієприкметників у власне прикметникових значеннях навіть за наявності спільнокореневих власне віддієслівних прикметників з подібними значеннями. Наприклад, російська мова має, окрім дієприкметника *повторяемый*, ще власне віддієслівний прикметник *повторимый* [47, с. 332] і утворений від нього відприкметниковий іменник *повторимость* – «свойство повторимого; повторность» [49, т. 10, с. 137], але взяла за метрологічний термін саме віддієприкметниковий іменник *повторяемость* у власне прикметниковому значенні.

Покажемо, чим українські засоби передавання властивостей відрізняються від російських. Як відомо [54], поступаючись російській мові в розмаїтості дієприкметникових форм, українська мова має велику кількість власне віддієслівних прикметників, які вказують на постійну властивість, не зумовлену перебігом конкретного процесу, й тому більш віддалені від дієслова, ніж дієприкметники. Це – власне віддієслівні прикметники, тобто результат повного перейдення¹⁸ дієслова в прикметник; вони втратили всі дієслівні категорії, зокрема й вид, а успадкували від твірних дієслів лише лексичні значення [29, с. 11]. Ці власне віддієслівні прикметники мають у своїй морфемній будові найчастіше такі суфікси, як: *-льн-*, *-лив-*, *-к-*, *-л-*, *-н-*, *-ен-*, *-уч-*, *-ач-*, *-уц-* [28, с. 146].

Таке розмаїття суфіксів дає змогу чітко розрізняти спільнокореневі власне віддієслівні прикметники, що передають різні процесові здатності: активну здатність, тобто призначеність і здатність бути суб'єктом перехідного процесу; пасивну здатність, тобто здатність бути об'єктом перехідного процесу; неперехідну здатність, тобто здатність бути учасником неперехідного процесу (рис. 1).

Ознаки учасників процесів, набувані//набуті внаслідок динамічного перебігу//завершення процесів, в українській мові, як і в інших слов'янських мовах, зазвичай передають дієприкметники. Дієприкметник – це результат неповного перейдення дієслова в прикметник [29, с. 10]. Дієприкметник, набуваючи власне прикметникових граматичних категорій, водночас успадковує від твірного дієслова частину дієслівних категорій. Зокрема, в українській мові успадкованою категорією є дієслівний вид [28, с. 148], що передає процесовість граматично. Українські дієприкметники на *-ний*, *-тий* передають ознаки предмета, набувані під час динамічного перебігу процесу або набуті внаслідок завершення процесу.

¹⁸ Від видової пари дієслів *переходити//перейти* українська мова творить три іменники: *переходження* – опредметнений перебіг процесу за значенням *переходити*; *перейдення* – опредметнена подія за значенням *перейти*; *перехід* – визначене місце, у якому дозволено переходити вулицю, тощо.

Висновки

1. Щоб визначити правильні українські відповідники, треба спиратися на класифікацію властивостей та класифікацію процесів щодо перехідності/неперехідності, наочно поданих на рисунках 1 та 2.

2. На конкретному прикладі метрологічних термінів пояснено поділ властивостей на процесові та непроцесові й зазначено основні англійські суфікси, використовувані для творення відповідних прикметників.

3. Визначено алгоритм з'ясування значення найважливіших для стандартів англійських прикметників із суфіксами *-able/-ible* й утворених від них іменників на *-ability/-ibility* та наведено приклади його застосовування. Зокрема показано, що англійські прикметники *repeatable* і *reproducible* утворені від перехідних дієслів *repeat* і *reproduce*, тому вони передають *пасивну здатність*.

4. Оскільки українська мова завжди передає пасивну здатність власне віддієслівними прикметниками, то правильними українськими відповідниками англійських прикметників *repeatable* і *reproducible* є *повтórний* [42, с. 988] і *відтвórний* [42, с. 160], а англійських відприкметникових іменників *repeatability* і *reproducibility*, які опредметнено передають пасивну здатність, – відприкметникові іменники *повтórність* [55, с. 610] і *відтвórність* [42, с. 160].

5. Під впливом російської мови, яка передає пасивну здатність дієприкметниками у власне прикметниковому значенні, в українських словниках і стандартах українськими відповідниками *repeatability* і *reproducibility* часто-густо подають віддієприкметникові іменники *повтórюваність* і *відтвórюваність*, що порушує норми української мови.

6. Показано граматичну й семантичну відмінність спільнокоренових українських дієприкметників від власне віддієслівних прикметників, яка зумовлює семантичну відмінність віддієприкметникових іменників від відприкметникових іменників.

ЛІТЕРАТУРА

1. Гінзбург М. Мова технічних стандартів як окремий функційний шар фахових мов / Михайло Гінзбург // Термінологія документознавства та суміжних галузей знань: зб. наук. пр. / Київський нац. ун-т культури і мистецтв ; ф-т культурології. За заг. ред. В. В. Бездрабко. – Київ, 2017. – Вип. 10. – С. 28–38.
2. Моргунок В. Про невмотивованість українського терміна «поняття» на познаку одиниці думки / Виталь Моргунок // Вісник Нац. ун-ту «Львівська політехніка»: Серія «Проблеми української термінології» – Львів: Вид-во Нац. ун-ту «Львівська політехніка», 2012. – № 733. – С. 29–33.
3. Російсько-український словник: у 4-х т. – Т. 3. О-П. – Вип. 2. Поле-Пячение / Упорядники-редактори: В. Ганцов, Г. Голоскевич, М. Грінченкова, А. Ніковський. Головний редактор: акад. С. Єфремов. – Київ: Видавничий дім Дмитра Бураго, 2017. – 4, II, 318 с. – Репринт з видання 1928 р. (Серія «Словникова спадщина України»).
4. Дубровський В. Словник українсько-московський / В. Дубровський. – Видання шосте. – Київ: Рідна мова, [1918?]. – 361 с.
5. Ізюмов О. Українсько-російський словник: за новим правописом / О. Ізюмов. – Харків; Київ: Держ. вид-во України, 1930. – 980 с.
6. Ізюмов О. Правописний словник: [60000 слів] / О. Ізюмов. – Харків: Держ. вид-во «Радянська школа», 1931. – 580 с.
7. Правописний словник / за ред. Олександра Панейка. – 2-ге доповн. вид. – Львів: Укр. вид-во, 1941. – 784 с.
8. Правописний словник української мови = Spelling dictionary of the Ukrainian language: [близько 65000 слів] / за ред. Яр. Рудницького і К. Церкевича; Українська Могилянсько-Мазепинська академія наук і Науково-дослідне товариство української термінології. – Нью-Йорк; Монреаль: Науково-дослідне товариство української термінології, 1979. – [4], 795, [1] с.

9. Головатий С. Коментар до документа Венеційської Комісії «Доповідь про правовладдя» («Report on the rule of law»), ухваленого на 86-му пленарному засіданні 25-26 березня 2011 року / Сергій Головатий // Доповідь про правовладдя / Венеційська комісія : доповідь, коментар. – [Б. м.] : USAID, 2019. – С. 28–70.
10. Ребезнюк І. І. Уживання української науково-технічної термінології на засадах національних стандартів / І. І. Ребезнюк // Промислова гідравліка і пневматика. – 2018. – № 4. – С. 13–20.
11. Хамар У. В. Увідповіднення термінів логіки нормам сучасної української мови / У. В. Хамар // Філософські обрії. – 2018. – Вип. 39. – С. 131–143.
12. Шевченко В. І. Нагальні проблеми гуманітарної стандартизації (нормалізації) та термінологізації у сфері культурно-мистецької освіти / В. І. Шевченко, І. В. Богданова-Борденюк // Культура України. – 2013. – Вип. 42(1). – С. 70–80.
13. Гінзбург М. Класифікування та гармонізування утязків (понять), пов'язаних з процесами / Михайло Гінзбург // Проблеми української термінології : зб. наук. праць учасників XVI Міжнар. наук. конф. «СловоСвіт 2020», 1–3 жовт. 2020 р. – Львів : Вид-во Львівської політехніки, 2020. – С. 3–18.
14. Лотте Д. С. Основы построения научно-технической терминологии. Вопросы теории и методики. / Д. С. Лотте. – Москва : Изд-во АН СССР, 1961. – 158 с.
15. Канделаки Т. Л. Семантика и мотивированность терминов / Т. Л. Канделаки. – Москва : Наука, 1977. – 168 с.
16. Terminology work and terminology science – Vocabulary : ISO 1087:2019(en) – Second edition 2019-09. – ISO, 2019. – VI, 40 p. – (International standard).
17. Terminology work – Principles and methods : ISO 704:2009 (E) – Third edition 2009-11-01. – ISO, 2009. – VIII, 66 p. – (International standard).
18. Terminology work – Harmonization of concepts and terms : ISO 860:2007 (E) – Third edition 2007-11-15. – ISO, 2007. – VI, 18 p. – (International standard).
19. Термінологічна робота. Засади і правила розроблення стандартів на терміни та визначення понять : ДСТУ 3966–2009. – Київ : Держспоживстандарт України, 2010. – IV, 31 с. – (Національний стандарт України).
20. Нафтова і газова промисловість. Сverdловинне устаткування. Пакери та пакер-пробки (ISO 14310:2008, IDT) : ДСТУ ISO 14310:2013. – Київ : Мінекономрозвитку України, 2014. – IV, 23 с. – (Національний стандарт України).
21. Аналіз газів. Словник термінів : ДСТУ ISO 7504:2018 (ISO 7504:2015, IDT) – Київ : ДП «УкрНДНЦ», 2018. – IV, 22 с. – (Національний стандарт України).
22. Моргунюк В. С. Зауваження щодо опрацювання державних стандартів з науково-технічної термінології / В. С. Моргунюк ; АН України, Ін-т проблем міцності: Препр. – Київ, 1993. – 32 с.
23. Моргунюк В. Система українських термінотворчих засобів для позначення процесових понять / В. Моргунюк // 3-я Міжнар. наук. конф. «Проблеми української науково-технічної термінології»: тези доповідей. – Львів : Держ. ун-т «Львівська політехніка», 1994. – С. 85.
24. Войналович О. Російсько-український словник наукової і технічної мови (термінологія процесових понять) / О. Войналович, В. Моргунюк. – Київ : Вирій, Сталкер, 1997. – 256 с.
25. ДСТУ 3966–2000 Термінологія. Засади і правила розроблення стандартів на терміни та визначення понять : ДСТУ 3966–2000. – Київ : Держстандарт України, 2010. – IV, 32 с. – (Державний стандарт України).
26. Гінзбург М. Десять правил українського ділового та наукового стилю / М. Гінзбург // Стандартизація, сертифікація, якість. – 2004. – № 2. – С. 24–30.
27. Гінзбург М. Система правил українського ділового і наукового стилю / Михайло Гінзбург // Українська мова, 2006. – № 2. – С. 30–43.
28. Вихованець І. Теоретична морфологія української мови : академ. граматика укр. мови / Іван Вихованець, Катерина Городенська ; за ред. Івана Вихованця. – Київ : Унів. вид-во «Пульсари», 2004. – 400 с.
29. Гінзбург М. Дієслівна категорія виду: практичні висновки для термінознавства з положень теоретичної морфології / Михайло Гінзбург // Вісник: Проблеми української термінології. – Львів : Нац. ун-т «Львівська політехніка», 2006. – № 559. – С. 7–13.
30. Гінзбург М. Д. Щодо подавання процесових понять у фахових текстах // Українська наукова термінологія. Збірник матеріалів науково-практичної конференції «Українська наукова

- термінологія. Суспільні та гуманітарні науки», Київ, 12 листопада, 2010 р. – Київ : НВП «Видавництво “Наукова думка” НАН України», 2010. – С. 246–259.
31. The Oxford Dictionary of English Grammar / Bas Aarts, Sylvia Chalker, Edmund Weiner. – 2nd edition. – Oxford : Oxford University Press, 2014. – 454 p.
32. Шевельов (Шерех) Ю. Нарис сучасної української літературної мови / Ю. Шерех. – Мюнхен : вид-во «Молоде життя», 1951. – 404 с.
33. Синявський О. Норми української літературної мови / Олекса Синявський. – Київ : Видавничий дім Дмитра Бураго, 2018. – XX, 368 с. – Репринт з видання 1931 р. (Серія «Українська граматична класика»).
34. International vocabulary of metrology – Basic and general concepts and associated terms (VIM) : JCGM 200:2012(E/F) – 3rd edition. 2008 version with minor corrections. – JCGM, 2012. – XVI, 92 p. – (International standard).
35. Longman Dictionary of Contemporary English Online. – Режим доступу : <http://www.ldoceonline.com/>
36. Бортничук Е. Н. Словообразование в современном английском языке / Е. Н. Бортничук, И. В. Василенко, Л. П. Пастушенко ; под ред. Ю. А. Жлуктенко. – Киев : Вища школа, Издательство при КГУ, 1988. – 264 с.
37. Leading digital dictionary Dictionary.com. – Режим доступу : <https://www.dictionary.com/>
38. Dictionary Lexico.com. Powered by Oxford. – Режим доступу : https://www.lexico.com/?search_filter=dictionary
39. Collins Cobuild English Guides 2 – Word Formation / John Sinclair, Editor in Chief. – London : HarperCollins Publishers, 1998. – 224 p.
40. Collins free online English dictionary. – Режим доступу : <https://www.collinsdictionary.com/dictionary/english>
41. Word-formation in English / Ingo Plag. – New York : Cambridge University Press, 2003. – XIV, 240 p.
42. Англійсько-українсько-англійський словник наукової мови (фізика та споріднені науки). Частина II – українсько-англійська / Уклад.: О. Кочерга, Є. Мейнарович – Вінниця : Нова книга, 2010. – 1562 с.
43. Англійсько-українсько-англійський словник наукової мови (фізика та споріднені науки). Частина I – англійсько-українська / Уклад.: О. Кочерга, Є. Мейнарович – Вінниця : Нова книга, 2010. – 1384 с.
44. Routledge Dictionary of Language and Linguistics / Hadumod Bussmann; translated and edited by Gregory Trauth and Kerstin Kazzazi. – London ; New York : 1998. – XXX, 1304 p.
45. Есперсен О. Философия грамматики / О. Есперсен ; пер. с англ. В. В. Пассека и С. П. Сафроновой ; под ред. и с предисл. проф. Б. А. Ильиша. – Москва : Изд-во иностранной литературы, 1958. – 404 с.
46. Шидловская С. Н. Английское словообразование = English Word Formation : пособие для подготовки к централизованному тестированию и экзамену / С. Н. Шидловская. – Минск : ТетраСистемс, 2010. – 432 с.
47. Сазонова И. К. Толково-грамматический словарь русских причастий: 2500 глаголов, 7500 причастий: образование и употребление причастий / И. К. Сазонова. – 3-е изд., испр. – Москва : АСТ-Пресс, [2008?]. – 648 с. – (Словари XXI века).
48. Словник української мови: в 11-ти т. / Ред. кол.: І. К. Білодід та ін. – Київ : Наук. думка, 1970–1980. – Т. 1–11.
49. Словарь современного русского литературного языка: в 17-ти т. / АН СССР. Ин-т рус. яз. – Москва ; Ленинград : Наука, 1950–1965. – Т. 1–17.
50. Гінзбург М. Семантичні та граматичні категорії у фаховій мові / Михайло Гінзбург // Українська наукова термінологія. Фізико-математичні та технічні науки. Матеріали науково-практичної конференції 6 грудня 2013 р. – Київ : Наукова думка, 2014. – С. 30–43.
51. Цыганенко Г. П. Словарь служебных морфем русского языка / Г. П. Цыганенко. – Киев : Рад. школа, 1982. – 240 с.
52. Русская грамматика. Т. 1: Фонетика. Фонология. Ударение. Интонация. Словообразование. Морфология / Н. Ю. Шведова (гл. ред.). – Москва : Наука, 1980. – 784 с.

53. Государственная система обеспечения единства измерений. Метрология. Основные термины и определения : РМГ 29-2013. – Москва : Стандартинформ, 2014. – IV, 56 с. – (Рекомендации по межгосударственной стандартизации).
54. Гінзбург М. Особливості української мови щодо подавання процесових понять у фахових текстах / Михайло Гінзбург // LANGUAGE: Codification Competence Communication, 2019. – № 1. – С. 7–24.
55. Українсько-англійський словник з радіоелектроніки = Ukrainian-English Dictionary of Electronics : [понад 60 тис. термінів] / Богдан Рицар, Леонід Сніцарук, Роман Мисак; під ред. Богдана Рицара. – Львів : Колір ПРО, 2015. – 1008 с. – (Термінографічна серія СловоСвіт ; № 16).

Гинзбург М. Д.

ПРЕДСТАВЛЕНИЕ ПРОЦЕССНЫХ СВОЙСТВ В УКРАИНСКИХ ПЕРЕВОДАХ ЕВРОПЕЙСКИХ И МЕЖДУНАРОДНЫХ СТАНДАРТОВ

*В статье изложены классификация процессов по переходности/непереходности и классификация свойств. На конкретном примере метрологических терминов объяснено разделение свойств на процессные и непроцессные. Определен алгоритм выяснения значения важнейших для стандартов английских прилагательных с суффиксами **-able/-ible** и образованных от них существительных на **-ability/-ibility** и приведены примеры его применения. Показано правильные украинские эквиваленты указанных прилагательных и существительных и их отличие от российских эквивалентов.*

Ключевые слова: процесс, процессное понятие, процессное свойство, непроцессное свойство, процессная способность, процессный признак, отглагольное прилагательное, собственно отглагольное прилагательное, причастие.

M. Ginzburg

PRESENTATION OF PROCESS PROPERTIES IN UKRAINIAN TRANSLATIONS OF EUROPEAN AND INTERNATIONAL STANDARDS

*The article describes classification of processes concerning transitivity/intransitivity, classification of properties and with specific examples of metrological terms explains segregation of the process and non-process properties. An algorithm is determined to identify meanings of English adjectives with the suffixes **-able/-ible** and their derivative nouns with the suffixes **-ability/-ibility**, which is crucially important for adequate translation of standards. Several examples of the algorithm application are given. Proper Ukrainian equivalents of the said adjectives and nouns are provided, and the difference between the Russian and Ukrainian equivalents is emphasized.*

Key words: process, process concept, process property, non-process property, process ability, process characteristic, deverbal adjective, proper deverbal adjective, diiepryketnyk

АВТОРИ ВИПУСКУ

- Бакуменко О.М.** – провідний хімік, Державне підприємство «Харківський регіональний науково-виробничий центр стандартизації, метрології та сертифікації», м. Харків
- Блінов І.В.** – д-р техн. наук, провідний науковий співробітник, Інститут електродинаміки НАН України, м. Київ
- Бондаренко Ю. К.** – канд. техн. наук, провідний науковий співробітник, Інститут електрозварювання ім. Є. О.Патона Національної академії наук України, м. Київ
- Гальперіна Т.О.** – молодший науковий співробітник, Український гідрометеорологічний інститут ДСНС України та НАН України, м. Київ
- Гінзбург М. Д.** – д-р техн. наук, проф., академік УНГА, Інститут транспорту газу, м. Харків
- Гордеева Ю.А.** – хімік 2 категорії, ДП «Харківський регіональний науково-виробничий центр стандартизації, метрології та сертифікації», м. Харків
- Дулина О.В.** – завідувач Державною випробувальною лабораторією, ДП «Харківський регіональний науково-виробничий центр стандартизації, метрології та сертифікації», м. Харків
- Ільїн С. В.** – завідувач відділу досліджень розробки нових інформаційних технологій, комп'ютерних систем та ведення державних реєстрів, Науково-дослідний, проектно-конструкторський та технологічний інститут мікрографії, м. Харків
- Ковальська Л. Г.** – науковий співробітник, Український гідрометеорологічний інститут ДСНС України та НАН України
- Ковальчук О. В.** – молодший науковий співробітник, Інститут електрозварювання ім. Є. О.Патона Національної академії наук України, м. Київ
- Кириленко В.В.** – Провідний інженер служби метрології та стандартизації, Інститут електродинаміки НАН України, м. Київ
- Лобанов Л. М.** – канд. техн. наук, академік НАН України, м. Київ
- Логінова Ю. В.** – молодший науковий співробітник, Інститут електрозварювання ім. Є. О.Патона Національної академії наук України, м. Київ
- Манукало В. О.** – канд. техн. наук, старший науковий співробітник, завідувач сектора стандартизації, Український гідрометеорологічний інститут ДСНС України та НАН України
- Митник Т. Г.** – науковий співробітник, Український гідрометеорологічний інститут ДСНС України та НАН України
- Орлюк К. В.** – провідний технолог відділу досліджень, розробки нових інформаційних технологій, комп'ютерних систем та ведення державних реєстрів, Науково-дослідний, проектно-конструкторський та технологічний інститут мікрографії, м. Харків
- Парус Є. В.** – канд.техн. наук, старший науковий співробітник, Інститут електродинаміки НАН України, м. Київ
- Попик О. В.** – канд.екон.наук., менеджер з якості ТОВ "Автологістика", м. Київ
- Рибіна О.Б.** – канд. техн. наук, старший науковий співробітник, Інститут електродинаміки НАН України, м. Київ
- Стадникова М.В.** – хімік 1 категорії, ДП «Харківський регіональний науково-виробничий центр стандартизації, метрології та сертифікації», м. Харків